

POZNÁMKY K MOŽNOSTEM PRÁVNÍHO ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY ŠIKANY VE ŠKOLÁCH

Šikana je závažný problém, ke kterému je nutné přistupovat se vší vážností. Školy a školská zařízení (dále jen „škola“) by se měly problematice šikany věnovat zejména preventivně. Vyloučení žáka nebo studenta (dále jen „žák“) ze školy by mělo sloužit až jako poslední prostředek, pokud předchází pokusy o nápravu selhávají.

K řešení projevů šikany se ministerstvo i v minulosti věnovalo. Existují metodická doporučení, která se tématu týkají:

- Prevencí rizikového chování žáků se věnuje „*Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*“ (č. j. 21291/2010-28) dostupný na webových stránkách:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
- Problematikou řešení projevů šikany na školách se zabývá „*Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních*“ (č. j. MSMT- 22294/2013-1) dostupný na webových stránkách:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
- Řešení situací komplikovaného chování žáků se zabývá dále materiál MŠMT s názvem „*Využití právních opatření při řešení problémového chování žáků na školách*“ dostupný na webových stránkách:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/vyuziti-pravnich-opatreni-pri-reseni-problemoveho-chovani>.

1. Preventivní a kázeňská opatření

K řešení již nastalých problémových projevů šikany je třeba konstatovat, že jsou to primárně ředitelé škol, kteří odpovídají za bezpečnost ve školách a v rámci vzdělávání rozhodují ve všech záležitostech týkajících se poskytování vzdělávání. Musejí jednat tak, aby vyloučili, resp. zastavili ataky žáků a přijali vhodná opatření, a to především kontrolu, hospitace v hodinách, otevřenost vůči stížnostem žáků i pracovníků školy. Důležité je řešit situaci v zárodku a nepopírat existenci šikany již při prvních projevech¹.

V případě, že se žák chová způsobem, který znemožňuje nebo narušuje vzdělávání ostatních žáků nebo nějakým způsobem ohrožuje další osoby, může škola přistoupit k opatření, které takovému chování zamezí. Do vyřešení takového problému je možné žáka dočasně vzdělávat pod zvláštním dohledem (např. pod vedením jiného pedagoga nebo na základě

¹ Více viz *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* (č. j. 21291/2010-28) a *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních* (č. j. MSMT- 22294/2013-1).

zadané samostatné práce pod dohledem jiného zaměstnance školy). Takové opatření nebude mít sankční, ale organizační charakter (čímž není vyloučen postih žáka za dané chování zákonným kázeňským opatřením, např. důtkou třídního učitele), nebude upírat žákovi právo na vzdělávání, resp. možnost plnit svou školní docházku (žák bude vzděláván v rámci stanoveného rozvrhu hodin, nikoli však společně se třídou, ale samostatně), bude reagovat na konkrétní chování žáka a situaci ve třídě (žáka nelze odkázat na samostatnou práci „preventivně“, vyloučit ho předem z účasti na školním výletu apod.), bude omezeno na dobu nezpůsobilosti žáka ke vzdělávání v kolektivu a bude mít výslovnou oporu ve školním řádu (se kterým jsou povinně seznamováni žáci i zákonní zástupci, srov. ust. § 30 odst. 3 školského zákona). Za uvedených podmínek je dočasné „vyloučení“ žáka z vyučování přípustné, tj. neodporující právu žáka na vzdělávání ani povinnosti školy toto vzdělávání poskytovat².

K trestání prvních lehčích projevů šikany je možné využít nástroje kázeňských opatření podle vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů, například ve formě napomenutí nebo důtky.

2. Sankční nástroj: vyloučení žáka ze školy

Jako významná výstraha a trest za projevy šikany ze strany konkrétních žáků nebo studentů přichází v úvahu podmíněné vyloučení žáka podle § 31 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), které však není možné udělit žákovi, který nesplnil povinnou školní docházku.

V případě závažných forem šikany ze strany žáka přichází v úvahu také jeho vyloučení ze školy podle § 31 školského zákona. Žáka lze vyloučit ze školy pouze v případě, že splnil povinnou školní docházku.

Proces vedoucí k pravomocnému rozhodnutí o vyloučení žáka ze školy nicméně může být zdoluhavý, jelikož je nutné projít celým správním řízením. Tento postup je však možné kombinovat s postupem popsáným výše (zvláštní dohled) tak, aby nedocházelo v mezidobí k blízké interakci problémového žáka s kolektivem nebo konkrétními učiteli nebo jinými zaměstnanci školy.

V extrémních případech si lze představit potřebu urychlit proces vyloučení žáka proto, aby se neopakovaly negativní projevy plynoucí z přítomnosti problematického žáka ve škole. Taková potřeba může vzniknout zejména v situaci, kdy selžou všechna ostatní opatření organizačního, výchovného či kázeňského charakteru.

Pro urychlení procesu vyloučení žáka ze školy zejména v jasných případech, kdy není pochyb o tom, že jsou pro takový postup splněny podmínky, je možné uvažovat o vyloučení odkladného účinku rozhodnutí o vyloučení žáka ze školy podle § 85 správního řádu. Takto nabyde rozhodnutí o vyloučení žáka ze školy právní moci již doručením účastníkovi nebo účastníkům řízení a nemusí se čekat na uplynutí lhůt pro podání odvolání případně na rozhodnutí o odvolání.

Žák bude takto **vyloučen ze školy již dnem doručení rozhodnutí** žákovi (v případě, že je žák zletilý), nebo jeho zákonným zástupcům.

² Viz dokument MŠMT „Využití právních opatření při řešení problémového chování žáků na školách“.

Pro vyloučení odkladného účinku je však nutné, aby takové rozhodnutí bylo samostatně odůvodněno. Odůvodnění musí ozřejmit, jak a v čem byly naplněny zákonné předpoklady § 85 správního řádu. Zejména přichází v úvahu naplnění podmínky „naléhavého veřejného zájmu“, který by mohl spočívat například v ochraně realizace práva na vzdělání ostatních žáků, která je chováním určitého žáka ohrožena nebo přímo znemožněna. Takové zdůvodnění však předpokládá závažné formy šikany, které mají velký dopad na další osoby, a nelze tyto dopady řešit jinou cestou.

Proces vyloučení žáka pak bude spočívat v následujících krocích:

- oznámení zahájení řízení o vyloučení žáka účastníkovi nebo zákonným zástupcům,
- výzva k vyjádření se k podkladům rozhodnutí s určením lhůty k vyjádření (pokud jsou všechny podklady k rozhodnutí již k dispozici tak je možné tento úkon spojit s předešlým oznámením),
- rozhodnutí ve věci vyloučení včetně rozhodnutí o odkladném účinku,
- doručení rozhodnutí účastníkovi řízení nebo zákonným zástupcům.

V naprosto výjimečných případech při selhání všech preventivních a kázeňských mechanismů a přetrvávajících nezvladatelných projevů agresivního chování žáka, který se pohybuje v prostředí školy, by bylo možné uvažovat a použít správního institutu „předběžného opatření“ podle § 61 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád. V jednotlivém případě se však musí vyhodnotit, zda je situace natolik závažná, že není možné uplatnit jiná opatření, která do doby rozhodnutí o vyloučení znemožní agresivní projevy žáka.

Rozhodnutí o předběžném opatření je vydáváno v rámci klasického správního řízení pouze s tím rozdílem, že u něj nemá podané odvolání odkladný účinek ze zákona (viz § 61 odst. 2 správního řádu). Postup v tomto řízení se tedy zásadně neliší od postupu uvedeného výše:

- oznámení o zahájení řízení případně spojené s výzvou k vyjádření se k podkladům rozhodnutí zaslané účastníkovi řízení nebo zákonným zástupcům,
- rozhodnutí o předběžném opatření,
- doručení rozhodnutí účastníkovi řízení nebo zákonným zástupcům.

Je však nutné si uvědomit, že takové rozhodnutí je významným zásahem do práv na vzdělání dotčeného žáka a je k němu možné přistoupit jen, pokud je tento zásah ospravedlněn ochranou jiných základních práv, která mají v daném případě převážet.

3. Šikana jako přestupek nebo trestný čin

U těžších forem šikany, např. ve formě fyzického násilí, je pravděpodobné, že se jedná rovněž o spáchání přestupku (za který odpovídá žák od 15 let) nebo přímo trestného činu. Pokud je žák mladší 15 let může se jednat o čin jinak trestný, u žáka mladistvého se může jednat o provinění podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění vydírání (§ 175), omezování osobní svobody (§ 171), útisku (§ 177), ublížení na zdraví (§ 122) apod.

Ředitel školy má v těchto případech povinnost o spáchání přestupku, trestného činu nebo provinění informovat příslušné orgány, zejména Policii ČR³.

³ Viz zejm. *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních* (č. j. MSMT- 22294/2013-1), příloha č. 6.